

Kysely haitallisista aineista julkisissa hankinnoissa

Tilanne Suomen kunnissa –
Yhteenvertoraportti heinäkuu 2017

NONHAZCITY

TURKU AMK

Kyselyn tausta

- Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa, millä tavoin haitalliset aineet huomioidaan tavara- ja palveluhankinnoissa Suomessa
- Kyselyn ja sen analysoinnin toteutti Turun ammattikorkeakoulun NonHazCity-työryhmä osana NonHazCity-hanketta.
- Toteutettiin sähköisenä Webropol-kyselynä toukokuussa 2017
- Lähetettiin jokaiseen Suomen 311 kuntaan, vastaukset 89 kunnasta (vastausprosentti 29%). Vastauksia tuli tasaisesti sekä pienistä että suurista kunnista.

Hankintastrategiat ja -ohjeet

Kirjaukset hankintastrategiassa ja -ohjeissa	Kyllä	Ei	Hankintaohje uudistettavana	Muut
Ympäristöä säästävät ohjeistukset (n=86)	29	36	8	12
Haitallisten aineiden vähentämiseen tähtäävät tavoitteet (n=84)	10	57	5*	12

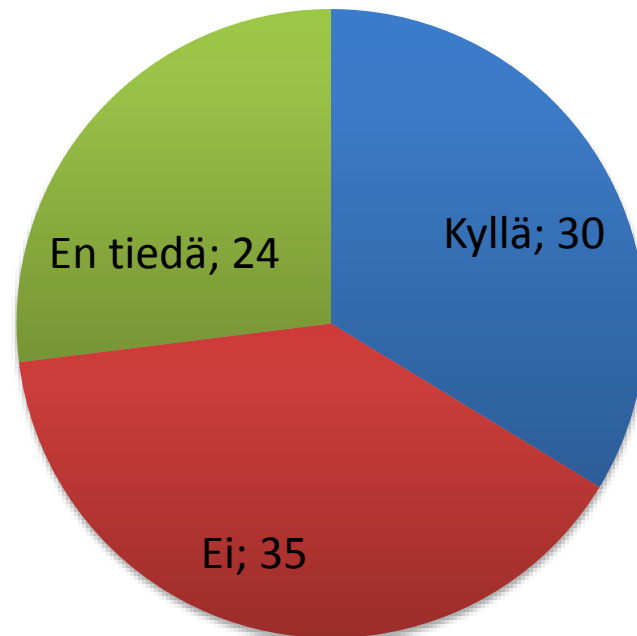
*Yksi vastaajista jätti vastaamatta kysymykseen haitallisten aineiden vähentämiseen tähtäävistä tavoitteista ja kaksi vastasi kysymykseen kieltävästi uudistuksesta riippumatta.

Kuntien hankintoihin käytetään useimmiten (lähes 2/3) keskitetyn ja hajautetun mallin yhdistelmää.

Keskustelu

Onko kunnassanne keskusteltu haitallisten aineiden vähentämisestä julkisten hankintojen yhteydessä?

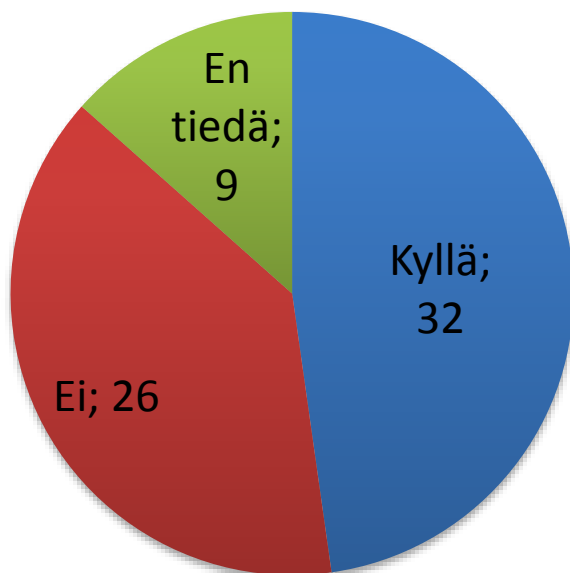
n=89

Keskustelusta seuranneita toimenpiteitä

- Ainakin siivouksessa käytettävien aineiden sekä rikkakasvien torjunta-aineiden ja maalien hankintaan on vaikuttanut
- Yksittäisissä hankinnoissa on keskusteltu, mm. pesuaine-, tekstiili- ja kalustehankinnoissa. Joitakin vaatimuksia on sisällytetty tarjouspyyntöihin
- Rakennusurakoiden kohdalla on keskusteltu materiaaleista
- Ympäristötyöryhmät ovat aktiivisesti vieneet viestiä ja mallia suorittaville tahoille
- Esim. Kuljetuksissa, ovvkkipalveluissa, käsinehankinnoissa (ei vinyyliä, PVC pois) ja renkaissa
- Mm. kemikaalien laatu määrä ja tarve arvioidaan. Tätä tehdään jatkuvasti, ei yksin hankintojen yhteydessä.
- Esimerkiksi myrkyttömät kouluympäristöt ja ympäristöt, joissa on lapsia.

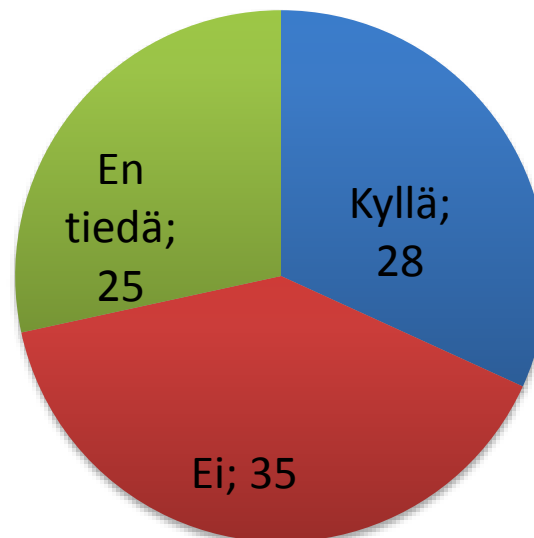
Kriteerin käyttö tarjouspyynnöissä

Oletteko sisällyttäneet tarjouspyyntöihinne ympäristöä säästäviä kriteerejä (esim. EU:n GPP kriteerejä)?

n=67

Oletteko sisällyttäneet tarjouspyyntöihinne vaatimuksia kolmannen osapuolen todentamista vastuullisuusmerkeistä*?

n=88

*Vuoden 2014 hankintadirektiivissä esitetään useita tapoja käyttää kolmannen osapuolen todentamia vastuullisuusmerkkejä (esim. vaatimus Joutsenmerkistä).

Käytettyjä ympäristöä säästäviä kriteerejä

- Energian kulutus, esim. Energy Star (10)
- Päästörajoitukset, esim. moottoreiden EURO-luokitukset (7)
- Ympäristömerkkien kriteerit (4)
- Lähiruoka (3)
- EU:n GPP-kriteerit (2)
- Ympäristöjärjestelmät (2)
- (Viranomaismääräykset) (2)
- Lisäksi mainittiin kielletyt aineet, Motivan ja Ruotsin hankintaviranomaisten kriteerikirjastot, tekstiilien Öko-Tex, takuu-aika ja vara-osien saatavuus, huoltoaineet konehankinnoissa ja lisäpisteet biopolttoaineen käytöstä

”On lähinnä toivottu toimittajilta ja tuotteilta sitoutumista ympäristön kuormituksen vähentämiseen. Uusi hankintalaki mahdollistaa nyt paremmin erilaisten kriteerien hyödyntämisen.”

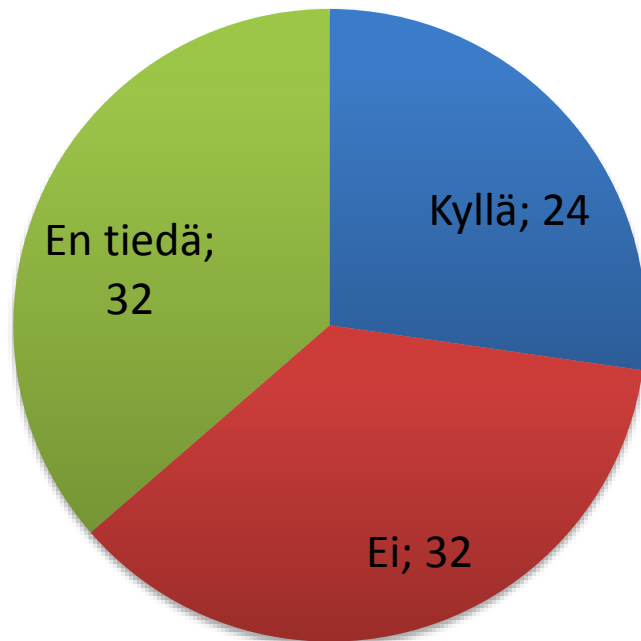
Käytetyt vastuullisuusmerkit

- 12 hankkijaa kertoi käyttäneensä ympäristömerkkejä
 - Nimeltä mainitaan yleisimmin Joutsenmerkki (10) ja EU-ympäristömerkki (5)
 - Lisäksi Reilu kauppa, Luomu, Ökö-tex, FSC tai PEFC
- Myös Energy Star, CE, Yhteiskunnallinen yritys – merkkejä oli vaadittu (sekä EURO-luokitukset ja ISO-standardi)
- Osa hankkijoista ei tiennyt tai muistanut käytettyjä merkkejä, tai kertonut käyttäneensä ympäristömerkkien kriteerejä, muttei itse merkkiä.

Merkkejä ei ole sisällytetty hankintoihin esimerkiksi siksi, ettei niitä ei ole nähty tarpeellisina tai niistä ei ole ollut hankintayksikössä tarpeeksi tietoa. Kolme vastaajaa kertoo kokevansa merkit syrjiviksi.

Kriteerin käyttö tarjouspyynnöissä

**Oletteko sisällyttäneet
tarjouspyyntöihinne haitallisiin
aineisiin liittyviä kriteerejä?**

n=88

Osa vastaajista kertoi käyttäneensä joko lainsäädännöstä tulevia kriteerejä tai päästörajoituksia, joten todellinen määrä vapaaehtoisten kemikaalikriteerien käytölle on näin ollen oletettavasti pienempi.

Käytetyt haitallisten aineiden kriteerit

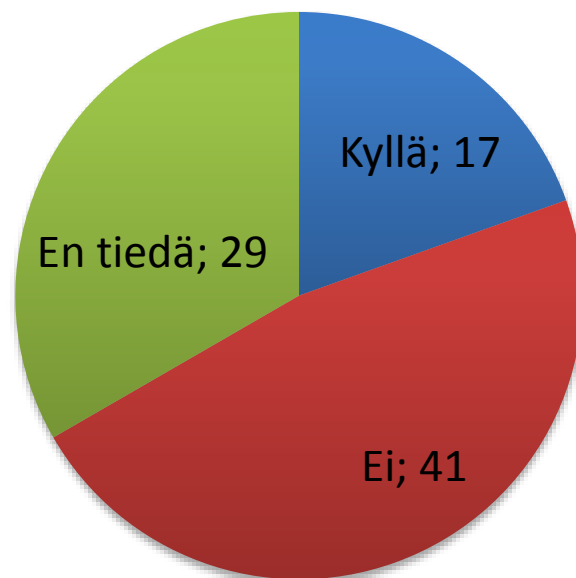
- Huonekalujen ja tekstiilien osalta pyritään välttämään mahdollisia allergisoivia aineita samoin kuin sisäilman laatuun vaikuttavia aineita.
- Tekstiilien, kalusteiden, henkilöhygieniatuotteiden, puhtauskemikaalit mm. wc-paperi. Karsinogeeniset aineet, raskasmetallit, VOC, fosfaatti
- Vaatimukset mitä tuote ei saa sisältää tai enimmäismäärän
- Kriteerit tulevat lainsäädännöstä, edellyttävistä CE-merkinnöistä ja kunnan yleisistä rakentamisen laatua ja työmenetelmiä koskevista vaatimuksista.

Syyksi kriteerien käyttämättömyydelle mainitaan muun muassa tiedon puute ja toimivan mallin puuttuminen niiden liittämiseksi osaksi hankintaa.

Haitallisten aineiden luettelo

Oletteko sisällyttäneet tarjouskilpailun teknisiin vaatimuksiin luetteloja haitallisista aineista, joita tuotteessa tai palvelussa ei saa käyttää?

n=87

Millaisia aineita on rajoitettu

- Karsinogeeniset, raskasmetallit
- Suolan käyttöä liukkaudentorjunnassa
- PVC tietyissä sote-tarvikkeissa, mikäli ei rajoita tarjontaa merkittävästi
- Esim. ftalaatteja ja perimälle vaarallisia aineita.
- Esim. pakkauksissa tiettyjen muovien osalta on rajoitettu.
- Lähinnä rajoite on ollut niin päin, että mitä aineita saa tarjota.
- Yleisellä tasolla määritelty

Markkinavuoropuhelu

Lähes jokaisessa Suomen kunnassa käydään jonkinasteista hankintoihin liittyvää vuoropuhelua yritysten kanssa, yleisintä on satunnainen vuoropuhelu.

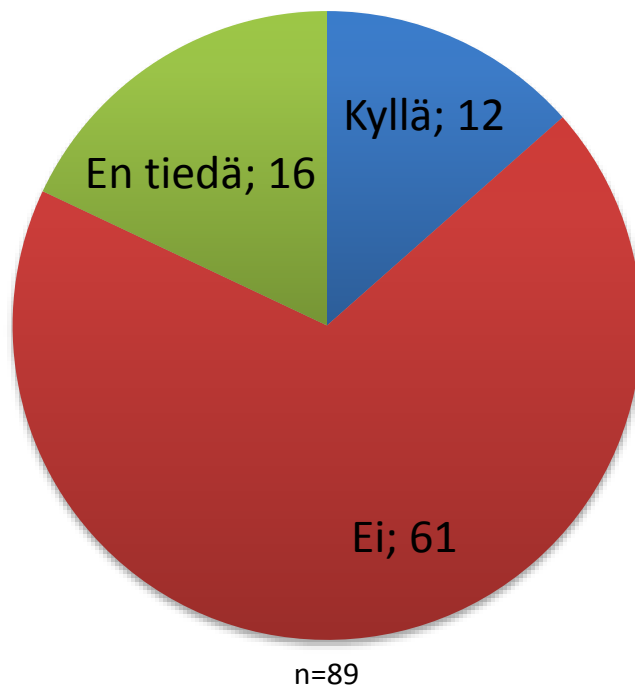
Käyttekö avointa vuoropuhelua yritysten kanssa? n=89

Käymme jatkuvaa vuoropuhelua yritysten kanssa	31
Käymme satunnaista vuoropuhelua yritysten kanssa	42
Käymme markkinavuoropuheluita liittyen tiettyihin ajankohtaisiin hankintoihin	36
Järjestämme markkinavuoropuhelutilaisuuksia liittyen tiettyihin ajankohtaisiin hankintoihin	17
Järjestämme yleisiä markkinavuoropuhelutilaisuuksia säännöllisesti	5
Muu tapa, millainen?	3
Emme. Miksette?	1
En tiedä.	7

Mittarit

Onko kunnassanne kehitetty seuranta- tai mittareita ympäristöä säästävien hankintojen seuraamiseen?

Ympäristöä säästävien hankintojen seuranta

Millaista seuranta on ollut ja mitä mittareita on ollut käytössä?

- Tietoja on annettu esim. ympäristöraporttia varten vuosittain.
- Luettelointi hankintakohtaisesti onko käytetty vähimmäisvaatimusta tai laatukriteeriä
- Siirrytty esim. pesuaineissa osittain automaattiseen sähköiseen pesuaineannosteluun. Kulutusseuranta. Yhteiskuljetukset hankinnoissa. Harvennettu ostokertoja.

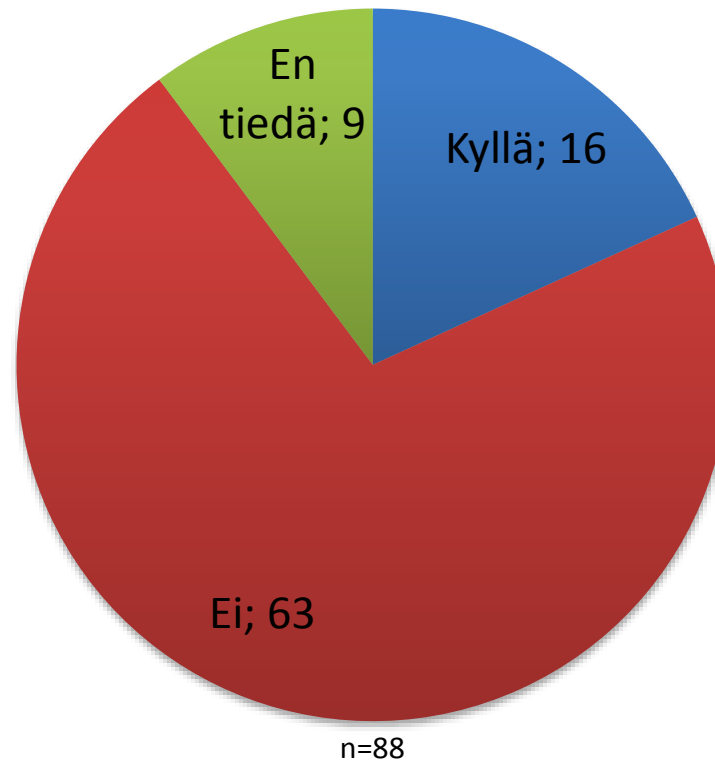
Osaatko sanoa, miksi ei?

- Seuranta ja mittareita ei ole kehitetty ollenkaan.
- Pieni kunta ja hankintoja vähän.
- Resurssipula ja menetelmien järjestäminen.
- Kukaan ei ole paneutunut tietääkseni tähän asiaan
- Perusasiat ensin kuntoon

Resurssit

Onko kunnassanne varattu resursseja ympäristöä säästävien hankintojen organisointiin ja ohjaukseen?

Ympäristöä säästävien hankintojen resurssit

Millaisia resursseja on varattu

- Henkilöresursseja (esim ympäristöasiantuntija) (5)
- Erillinen yksikkö (3)
- Koulutus, hankkeet, työryhmä..

Syitä miksei resursseja ole varattu

- Resurssipula (13)
- Kunta / hankintayksikkö on pieni (5)
- Hankinnat keskitetty muualle tai yhteistyö muiden kuntien kanssa (3)

”Esimiehiä ja työntekijöitä koulutetaan ohjeistetaan aktiivisesti ympäristöasioista”

”Kunnan hankintojen suunnitteluun ja toteuttamiseen on ylipäänsä hyvin vähän resursseja. Hankintoihin osoitetut henkilöresurssit eivät riitä ympäristöä säästävien hankintojen organisointiin ja ohjaukseen.”

Saatu tuki ja sen tarve

Reilu puolet hankkijoista koki saavansa tukea ympäristöä säästävien hankintojen tekemiseen tai haitallisten aineiden vähentämiseen.

Millaista tukea on tarjolla?

- Motiva (8)
- Oppaat (7)
- Konsulointi, neuvonta ja koulutus
- Ympäristöpalvelut tai yhteishankintayksiköt
- Verkostot

Millaista tukea tarvittaisiin?

- Tietoa, ohjeita ja koulutusta (13)
- Oppaita (4)

”Tietoa, työkaluja, oppaita yms. Tukea ja päätöksiä luottamushenkilöiltä, että kunnassa halutaan soveltaa näitä vaatimuksia.”

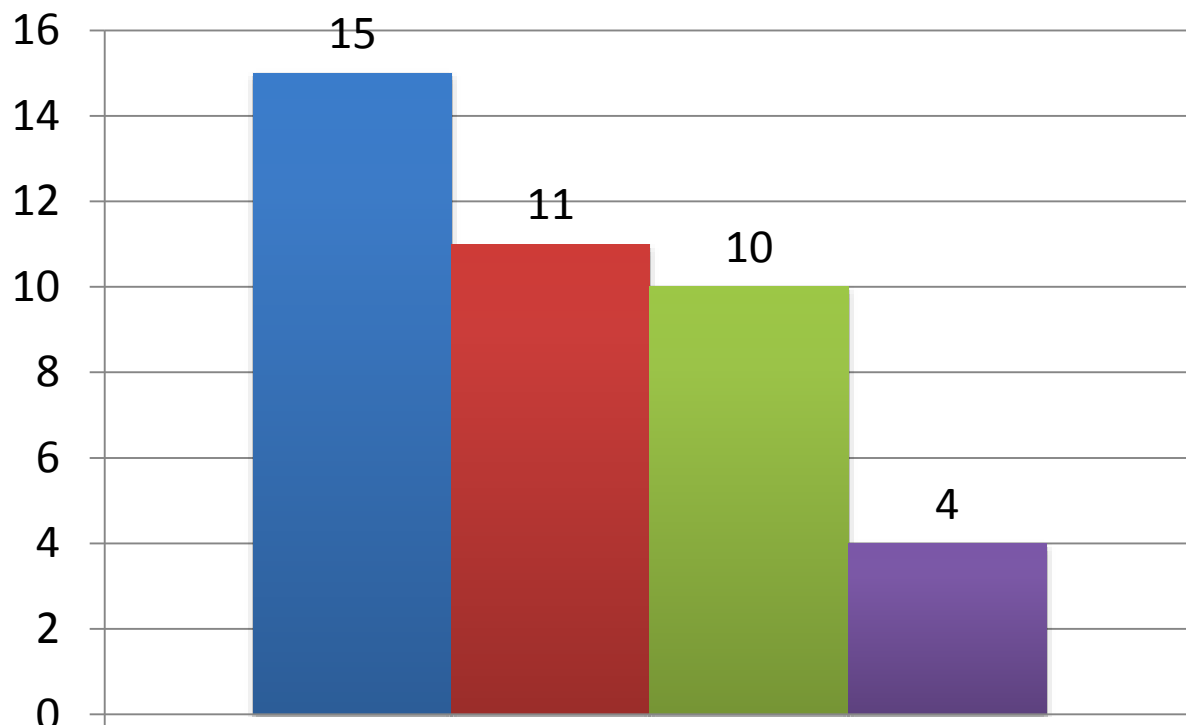
”Käytäntöön sovellettavia malleja ja kriteerejä.”

Hyödyllisimmät tukimuodot

Millaisesta tuesta hyötyisitte parhaiten, jotta voisitte huomioida haitalliset aineet tekemissänne hankinnoissa?

N=52

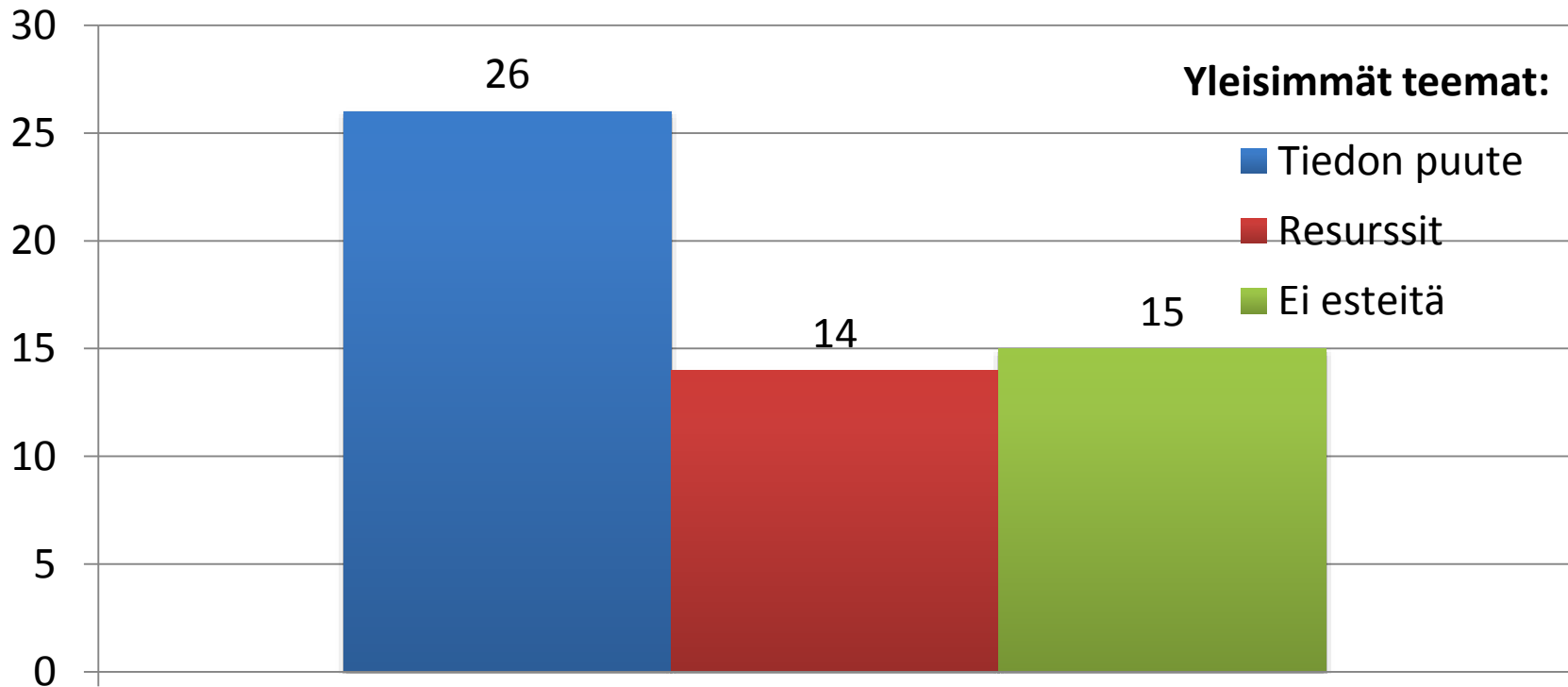
Yleisimmät teemat:

- Tieto ja ohjeet
- Koulutus ja neuvonta
- Valmiit mallit ja kriteeristöt
- Oppaat

Esteet

Mitkä ovat mielestäsi suurimmat esteet sille, että haitalliset aineet otettaisiin huomioon kuntasi hankinnoissa? N=52

Tulevat suunnitelmat liittyen ympäristöä säästäviin hankintoihin tai haitallisten aineiden vähentämiseen

- *Hankintastrategian ja -ohjeiden päivitys, jossa tullaan huomioimaan ympäristönäkökohdat.*
- *Hankinta-asiakirjoja kehitetään entistä enemmän siihen suuntaan, että ympäristöasiat tulevat enemmän huomioitua.*
- *Pyrimme ottamaan haitalliset aineet paremmin huomioon tulevaisuudessa. Suunnitelmat ovat kirkastumassa, joten yksityiskohtaisemmin emme osaa vielä sanoa.*
- *Strategiaa / suunnitelmia ei ole.*

Vapaita kommentteja aiheeseen

- *Yksinkertaiset ja selkeät ohjeet hankinnoissa ovat paras lääke niissä onnistumiseen.*
- *Hankinta-asioihin on ollut käytettävissä varsin vähän resurssia, joten hankintoihin liittyvät strategiset valinnat ja painotukset ovat olleet väistämättä varsin yksittäisiä.*
- *Hankintojen kriteerit tulevat tuotteita/palveluita käyttäviltä yksiköiltä. Hankintojen koordinoinnissa muutoksia vaatimukseen ei juuri enää tehdä. Tarpeet siis tulevat alhaalta ylös.*
- *Lähtökohtaisesti oletamme, että markkinoilla olevat aineet täyttävät lakien turvallisuusnäkökohdat.*
- *Hankintaosaaminen pienessä kunnassa ei ole kovin korkealla tasolla.*
- *Uusi asia kokonaan. Eli lähtötilanteemme asiaan on 0.*

Yhteenveto

- Suomen kunnissa ei kiinnitetä laajassa mittakaavassa huomiota hankintojen haitallisiin aineisiin, muiden ympäristönäkökulmien huomioiminen on yleisempää.
- Jotta toimia kuntien kemikaalikuorman vähentämiseksi saataisiin lisättyä, tulee hankkijoille tarjota lisää tietoa ja koulutusta sekä tarjouspyyntöihin sisällytettäviä kemikaalikriteerejä.
- Hankkijat tarvitsevat myös lisää tietoa jo tarjolla olevista oppaista ja ohjeista ympäristöystävällisten ja vähemmän haitallisia aineita sisältävien hankintojen tekemiseen.
- Yhtenäiset hankintaohjeet ovat oleellisia ja niiden laatimiseen ja tarkastamiseen tulisi käyttää resursseja

Yhteydenotot:

Projektipäällikkö Hannamaria Yliruusi, TUAS

hannamaria.yliruusi@turkuamk.fi

EUROPEAN
REGIONAL
DEVELOPMENT
FUND

